

Neoliberal küreselleşme sürecinde
güvenlik, devlet ve emek:

Vatandaşlık ücreti mi, ücretli vatandaşlık mı?

ERDEM DENK

Özellikle ekonomi-politikçilerin gündeminde olan “temel gelir (*basic income*)”¹ ya da Türkçede yerleşmiş haliyle “vatandaşlık geliri”² kavramı, özünde insan hakları tartışmalarını da ilgilendirir şekilde “sosyo-ekonomik” açıdan tartışılmakta.³ Bu kısa yazıdaysa, insan-toplum-devlet ilişkisi açısından *longue durée* (hatta *Tarih durée*) bir değerlendirme yapılmaya çalışılacak. Dolayısıyla, kavramın modern ekonomi-politik ya da insan hakları merkezli hassasiyetleri ve hedefleri tartışma dışı bırakılacak.

* * *

Biyolojik bir canlı/varlık olan insanın “başlangıç”tan beri bir toplumsal ve siyasal özne *de ol-*

masını sağlayanın –yaşamın belki de tek gerçekliği olan ölüm (korkusu) nedeniyle– yaşamsal biyolojik ihtiyaçların giderilmesi arayışı olduğu malum. Öyle ki, nasıl bir toplumsal ve siyasal örgütlenme içinde yaşanacağını da özünde bu ihtiyaçların karşılanma/karşılatılma biçimi belirlemiş ve devletler de –günahları boyunlarına– büyük ölçüde bu ihtiyaçlara yanıt verme iddiasıyla ortaya çıkmış. Kuşkusuz bu açıdan akla ilk önce *hayatta kalma, beslenme, barınma* ve *üreme/cinsellik* geliyor. Öte yandan, ister kaba güç ya da maddi/ekonomik güçle zorla, ister bile-isteye, isterse de olaylar öyle geliştiği için oluş(turul)muş olsun, devletleri sadece bu dar-anlamda-biyolojik-ihyaçların giderilme arayışıyla açıklamak mümkün değil. *Toplumsal ve siyasal* ihtiyaçların da bu kapsamda görülmesi ve değerlendirilmesi mümkün. Yaşamsal biyolojik ihtiyaçların bir şekilde giderilmesini sağlayacağı varsayılan, umulan ve beklenen bir “düzen” inşa etme anlamında. İnsanın kendini yani “ben”i bu nitelikleri haiz “biz(ler)”in parçası olarak evrende konumlandırması şeklinde tanımlanabilecek bu *ihtiyacı* “bilişsel ve toplumsal güvenlik” olarak tanımlamak mümkün. Zaten, hele “modern devlet” perspektifinden bakıldığında, en mikrosundan en makrosuna kadar hayatın hemen her alanını düzenleyen ve denetleyen toplumsal ve siyasal kurumların bilişsel güvenliği sağlaya-

1 1986’da kurulan, temelde Avrupa’da örgütlenen ve fakat küresel katılıma ve faaliyete açık olan *Basic Income European Network (BIEN)*, internet sayfasında, “temel gelir”i şöyle tanımlıyor: “Üretim süreçleriyle ilişkisine ya da aile statüsüne bakılmaksızın sadece vatandaşlıktan kaynaklanan bir ekonomik hak”. Bkz. <<http://basicincome.org/about-bien/>> (son erişim tarihi 10 Ağustos 2017).

2 Türkçe literatürde “vatandaşlık geliri” olarak yerleşse de, çalışmanın vurgulamak istediği nokta nedeniyle burada “vatandaşlık ücreti” ifadesi tercih edilecek.

3 Bkz. Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (ed.), *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*, İletişim Yayınları, 3. Baskı, 2016. “Kapitalizme yöneltilen temel bir ahlaki itiraz” olan bu görüşü “yeterince sol” hatta Marksist olmak bir yana “sol yelpazenin sağ ucunda” ve “Keynes sonrası Batılı kapitalist ülkelerde üretilmiş” bir öneri olarak değerlendiren bir görüş için bkz. E. Ahmet Tonak “Vatandaşlık geliri sol bir talep mi?” *Radikal İki*, 6 Haziran 2010.

çak ideolojik (dini, bilimsel vb.) yanıtlar geliştirdiğini/önerdiğini/dayattığını/benimsediğini görüyoruz. Toplumsal güvenlik açısından bir yandan “biz”i imleyen grup aidiyetleri/kimlikler (fikirde *asabiyyet*), diğer yandansa özellikle “biz”e sadık kalan hiç kimsenin aç ve açıkta kalmamasını sağlama iddiasındaki “sosyal güvenlik” araçları (pratikte *asabiyyet*) söz konusu olmuş. Nitekim başta devletler olmak üzere tarih boyunca farklı düzenlerde ve düzeylerde karşımıza çıkan her türlü örgütlenme, bu sorunlara kendi meşrebince verdiği bütüncüller yanıtlar *bir şekilde* kabul gördüğü sürece de yaşamış. Ta ki dar-anlamda-biyolojik-ihitiyaçlarının (yeterince) sağlanamamasının nedeninin *mevcut düzende* “biz”in “ben”i olamamaları hatta “öteki” olmaları/kılınmaları olduğunu düşünenler bu kez “biz”i oldukları *kendi düzenlerini* (ve “öteki”lerini!) kurana kadar.

Dolayısıyla, karşılıklı etkileşim ve belirlenim ilişkisi içindeki bu döngüsel akışta dar-anlamda-biyolojik-ihitiyaçlarının giderilme yordamlarının son tahlilde aslı belirleyiciler olduğu –en azından yazının konusu ve argümanı hatırına– varsayılabilir. Dahası, hem dünyada tek bir insan olsa/kalsa da geçerliğini koruyacağı hem de diğer ikisi gibi “olmasa da olur” denemeyeceği için, *can güvenliği* ve *beslenme* ihtiyaçlarını ön plana çıkarmak mümkün. Malum, insanın var olması ve var kalması, temelde ölmemesi ve beslenmesiyle mümkün. Can güvenliği sağlamak ve karnını doyurmak içinse “ben”in hem özel/ilave bir çaba/emek sarf etmesi gerekiyor hem de bir “biz”le birlikte (ya da bir “biz” içinde) hareket etmesi, *yaşamaması*. Nitekim, kabaca uzmanlaşmaya dayalı yerleşik tarım toplumları kristalize olana kadar, insanların bu yaşamsal faaliyetleri “ben”le “biz”in bir bütün teşkil edecek şekilde kolektif olarak bilfiil yerine getirdiği biliniyor. Kuşkusuz burada kastedilen herkesin her işi aynı anda, aynı araçlarla ve aynı şekilde hep birlikte yapmasından ziyade herkesin yaşamsal ihtiyaçların karşılanmasına bir şekilde ve bir aşamada (karınca kararınca) katılması; ola ki başka çare de olmadığı için. Öyle ki, literatürde ilk işbölümü olarak da adlandırılan “cinsel işbölümü”nde görüldüğü gibi, diyelim ki kategorik erkek ve kategorik kadın zeminli bir “uzman-

laşma” olsa da, erkek avlarken hem beslenmeyi hem de “dış” güvenliği ve düzeni sağlamakta, kadınsa toplarken hem beslenmeyi hem de “iç” güvenliği ve düzeni korumaktadır. Bir parçası olarak yaşanan doğada son tahlilde herkesin *ortak* güvenliğe ve beslenmeye katkı sunduğu ve dolayısıyla hiç kimsenin aç ve açıkta kalmasının mümkün de olmadığı bu “düzen”in, olayların nasıl geliştiği tartışması bir yana, yerleşik tarımsal hayata geçişle değiştiği de açık. Güvenliği ve beslenmeyi sağlayan araçların, işlerin ve dolayısıyla uzmanların ayrışması, toprağın özel mülkiyetinin ortaya çıkması, üretenlerden çok daha fazla kişiye yetecek kadar gıda maddesinin üretilip depolanmasının (“artık ürün”) mümkün olması gibi etmenlerle.

Öte yandan, zamanla yaşamın hemen her alanına sirayet edecek uzmanlaşma çerçevesinde, bu süreçte güvenliği sağlama işi de belirli bir gruba “devredilmiş”. Ya güven vericiliklerinin varlığıyla ya da tehdit ediciliklerinin yokluğuyla sağladıkları/verdikleri can güvenliği (hissi/“hizmeti”) nedeniyle. Gerçekten de, tarih boyunca görüldüğü üzere, bizatihi kendisi “en büyük ve en yakın” güvenlik/asa-yiş tehdidi olanların, daha doğrusu olduğunu/olabileceğini iddia ve ispat ede(bile)nlere ve/veya (“diğer” en büyük ve en yakın” güvenlik/asa-yiş tehditlerini savuşturanların, daha doğrusu savuşturduğunu/savuşturabileceğini iddia ve ispat edebilenlerin, bu “silah” sayesinde “uzmanlık”ı da aşar şekilde bir tekel ve üstünlük elde ettiğini görüyoruz. Zamanla “şiddet tekeli” oluşturacak şekilde.

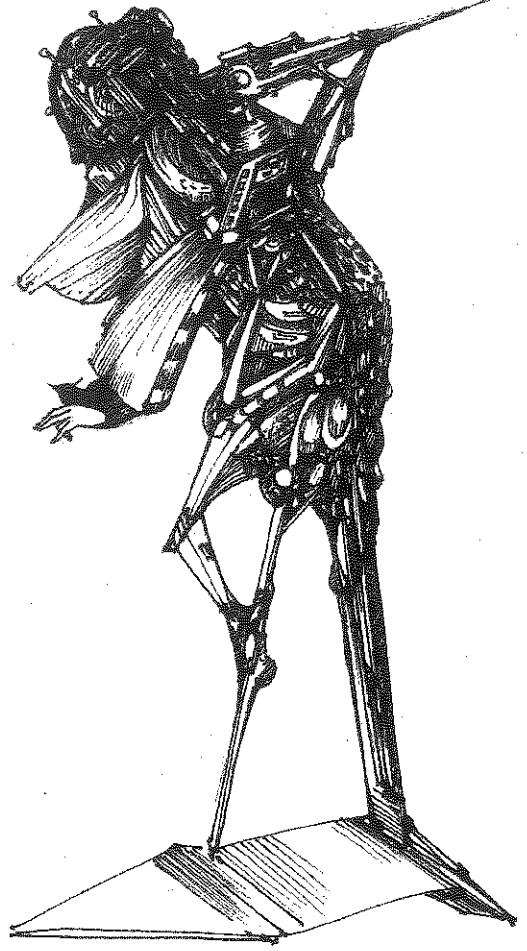
Her ne kadar zamanla toprağın mülkiyeti konusunda da tekelleşmeler olsa da, insanların (tabii ki hiyerarşik/katmanlı/sınıflı yapı nedeniyle *çoğunluğun!*) bu süreçte kendi edimleriyle/emekleriyle kendi karnılarını doyurma galesiyse aslında değişmemiş. Kuşkusuz güç asimetrisi ve sömürü el ele arttıkça, bedeni dâhil her türlü bedeli ödeme durumunda bırakılarak; maişetini bu “düzen”e borçlu olanların ürettiği ve/veya kullandığı ideolojik araçların sunduğu teskin edici hizmetler sayesinde; ve tabii her türlü bayındırlık hizmeti ve “sosyal güvenlik” kurumları da bonusu olacak şekilde. Ancak *nıza* (ya da *razı olma*) böylece sağlansa da, toplumsal ve siyasal örgütlenmenin üzerinde yükseldiği *çoğunluğun* can güvenliğini ve maişetini yi-

ne de emeği karşılığında yani ziyadesiyle asimetrik olsa da *en azından* kendi sunduğu üretici bir edim karşılığında satın aldığı açık. *Bedeli mukabili*.

Bu kısa yazının amacı açısından bu denklemin binyıllar boyunca değişmediği söylenebilir. Hatta tarımsal üretimin yerini endüstriyel üretime bırakmasından sonra bile. Kuşkusuz *çoğunluk*, özellikle geçiş sürecinde tarım toplumlarının sosyal güvencelerinden *bile* mahrum kaldı. Uzun bir belirsizlik ve kaos yaşansa da, 19.-20. yüzyıl geçişinde modern sosyal devlet eski rejimi kendisinininkiyle ikâme etti. İster mücadelelerle elde edilen bir kazanım, ister bir düzen kurmak isteyen devletluların lütfu, isterse de ikisinin kesişim kümesi olsun, bu kez fabrikalarda ya da “serbest piyasa”da çalışan *üretici çoğunluk* için düzenli/aylık maaş, emeklilik, sağlık ve eğitim gibi sosyal güvenceler kurumsallaştı. Bu kadar iş imkânı sunan yeni düzen, “vasıfsızlar” dâhil (tabii ki “tembeller” dışında) kimseyi aç ve açıkça bırakmadı. Üstelik, artık ne kadar kalmışsa, özel hayatları tümüyle onlarındı. Böylece *emeğiyle üreten çoğunluk*, can güvenliğini ve maişetini yine emeği karşılığında satın almaya devam etti. *Bedeli mukabili*.

Tabii çoğunluğun artan sayıda bir kısmı da bu kadar yaşamsal ve sayıca çok işe soyunan devletin eli-kolu olan bürokrat ve teknokratlara dönüştü. Doğrudan üretici olmasalar da bu yaşamsal işlevleri ve önemleri nedeniyle görece yüksek olan statüleri ve pazarlık güçleri sayesinde, koordine ve icra ettikleri “sosyal güvenlik” sisteminden *çoğunluk* içinde en çok yararlananlar da onlar oldu. Bununla birlikte, maişetlerini doğrudan devletten sağlamaya başladıkları için, onları doğrudan “memur”, daha doğrusu “ücretli vatandaş” olarak anmak da mümkün. Zira, özel hayatları kendilerine kalsın, resmîyette nasıl ve ne kadar düşünecekleri, nasıl ve hangi dilde konuşacakları, nasıl ve ne kadar inanacakları, nasıl ve ne giyecekleri vs. vs. artık devlet tarafından belirlenecektir. Tabii zamanla içselleştirileceği için/ölçüde, sadece resmi değil sivilde de kendi özellikleri olarak.⁴ *Bedeli mukabili*.

4. Memurluğun bir “sosyal istihdam” yöntemi olduğu Türkiye gibi gelişmekte olan” ülkelerde memurun görece özerkliği daha da azalırken, emperyal politikaları ve sömürgeciliği sevk ve idare eden gelişmiş ülke memurlarınmsa işlevlerine koşut görece özerkliğinin daha da arttığını eklemek gerek.

ÖZLEM ÖLÇER

Dahası, modern merkezî ulus-devlet ya “polis” olmak isteyen herkese teorik olarak kapılarını açarak ya da atomize birimi olan her aileyi bir süreliğine de olsa “asker” yaparak can güvenliğini sağlama işini genele yaydı. Tabii geneli “biz”e katmamın da bir yolu olduğu için. Yani can güvenliğini sağlama –asimetrik ve sorunlu uygulanma biçimlerini yine yazının amacının hatırına görmezden gelirsek– sembolik şekilde de olsa tüm “biz”in “kolektif” bir faaliyet alanı olarak imlendi. *Bedeli mukabili*.

Endüstriyel kapitalizmin kadim devletle ya da kadim devletin endüstriyel kapitalizmle bu uyumlu birlikteliği, 1970'lere gelindiğinde bozulmaya başladı. Teknolojideki gelişime de koşut olarak artan biçimde teşvik edilen intansif tarım nedeniyle çok daha az kişinin tarımsal üretimde istihdam ol-

masının yeteceği fikri yaygınlaştı. (İlla ki doğrudur ama ne hikmetse örneğin GDO gibi uygulamalar da bu kadar nüfusu ahşıl gelmiş tarımsal üretimle doyurmanın mümkün olmadığı argümanına yaslanıyor!) Tohumda ve üretimde standartlaşma yani merkezileşme artıkça üretim de zaten her yerde yapılamamaya başladı. Dahası, teknoloji sağ olsun, artan otomasyon ve inovasyon sayesinde fabrikaların çarkları artık daha az insan yemekte.

Dolayısıyla, tarlada ya da fabrikada fark etmez, nihayetinde (maîşeti doğrudan ilgilendirir şekilde) *maddi* bir üretime dayanan ekonomi marjinalleşmeye ve –yine teknoloji sağolsun– sanallaşmaya, ekonomik faaliyetlerinin ağırlık merkezi “hizmet sektörü”ne kaymaya başladı.⁵ Öyle ki, tarımda bile reel üretici değil ürünü tüketiciye ulaştırılan “hizmet sektörü” kazanıyor atık. Ne de olsa sıkışan ekonomik düzen adem-i merkezîyetçi esasta merkezileştikçe, ki buna küreselleşme diyoruz, ferahlayacak; maîşet de bilgiden, ticaretten, ranttan, spekülasyondan, turizmden vs. vs. kazanılacaktır. Hiçbiri maddi üretimsel karşılığa sahip olmayan bu “hizmetler” sayesinde biraz da saadet zinciri kabilinden nihayetinde paradan para kazanılıyor artık. Şanslı (daha doğrusu mülklü) olanlar tarlalarını satıp –hazıra dağ dayanır!– banka hesaplarına ya da apartmanlara dönüştürse, diğerleri de vahşi kentte borç sarmalında da olsa herkes hem de istediği gibi ve kadar tüketecikti. Üstelik artık daha çeşitli iş imkânları da vardı. Devlet üretici değil düzenleyici olarak da ekonomiden çekildikçe, birçok kamu hizmetini üstlenerek özellikle tarımsal ve endüstriyel “istihdam fazlası” için hem de kentlerde yeni yeni işler yaratan taşeronlar vardı. Böylece zaten azalan sayıdaki üreticiler hiçbir pazarlık gücü olmayan ücretli çalışanlara dönüştü. “Köylü” değil “kentli-egitimli” olmak her zaman iyidir denerek ama tüm dünyayı ne kent ne de köy gibi/kadar üretici olmayan bir “kasaba”ya çevirecek şekilde.

5 Dünya Bankası verilerine göre, dünya genelinde GSMH'nin ortalama yüzde 4'ü tarım, yüzde 27'si endüstri, yüzde 15'i imalat, yüzde 69'uysa hizmet sektöründen kaynaklanmakta. İstihdamda da hizmet sektörü yüzde 50'yi geçmiş durumda. Dikkat çeken bir veri de, hizmet sektörünün iki alanda da payının diğerleri hilafına her geçen yıl artması. İlgili verilere ulaşmak için bkz. <<http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>> (son erişim tarihi 11 Ağustos 2017).

Sermayenin küresel anlamda merkezileştirilmesi sürecinde kuşkusuz her coğrafyanın başına farklı elmalar düşmekte, ama nihayetinde dünyada (emeği sömürülerek *de olsa*) doğrudan üretici olan, daha doğrusu *bir şekilde bir şey üreten*, nüfus gittikçe azalmakta. Çoğunluk artık tüketici, daha doğrusu tüketme memuru. *Bedeli mukabili*.

Memur demişken, kuşkusuz “giden paşam, gelen ağam”cı bürokratik orta sınıfın –hele de işini bilenlerin– tuzu kuru denebilirdi. Ancak, en azından piyasayı sosyal güvencelere mecbur bırakması gereken devlet küresel rekabete ayak uydurma gerekçesiyle sosyal güvenceleri piyasalaştırdıkça işin rengi memurlar için de değişti. Neoliberal küreselleşme sürecinde sayıları azaltılmakta, iş güvenceleri kaldırılmakta, sosyal güvenceleri turpanlanmakta. Dahası devlet küçüldükçe, ekonomik hayattan çekildikçe ve taşeronlaşma arttıkça, azat edilen memurların maddi üretim süreçleriyle ilgileri daha da azaldı. Gerçi hem geleneksel devlet kurumlarının yerini alan ve piyasayla iç içe geçmiş “yönetişim” kurumlarında hem de özel sektörde çalışan “beyaz yakalıların” maaşlar daha yüksek, şartlar da gayet iyi. Ama artık herkes sağlıkta, eğitimde ve emeklilikte bireysel çözümlere sevk edilmekte. Ne de olsa devlet ne kadar az varsa o kadar iyidir. *Bedeli mukabil*.

Ne var ki, şimdilik görüldüğü kadarıyla, “azatlık” uzun sürmedi. 2008 krizinde patlayan piyasa aktörleri, sırtlarını çalışanlarına yüzlerini “kurtarıcı” devlete döndürdü. Tıpkı neoliberalizmin sosyal güvensizleştirme politikalarının tetiklediği sokak hareketleriyle postmodern dönemin kimlikçiliğine yönelik toplumsal tepkilerin devletin güvenlikçi politikalarını göreve çağırması gibi. Hele de dünyayı iç savaşların ateşi sarmışken ve de “gereğinden fazla” göçmen kapıya dayanmışken. Gereği için göreve çağrılan devlet, artan görelî öneminin verdiği özgüvenle, kaos karşısında “düzen”i yeniden tesis adına güncellenmiş *şirketokratik*, daha doğrusu *şirket-otokratik*, sürümüy-le iş başında bu günlerde.⁶ CEO'ların yönettiği ya

6 Ahmet Tonak'ın talebin burjuvazi ile emekçileri değil, devlet ile emekçileri karşı karşıya getirdiği, bunun da “sermaye ile emek arasındaki mücadelenin eksenini birey-devlet sorununa kaydırmak anlamına geldiği” serzenişinde bulunuyor. Bkz. E. Ahmet Tonak “Vatandaşlık geliri sol bir talep

da yönetenlerin CEO (gibi) olduğu devlet, azatlığını verdiği memurlarına da, üretici olmaktan çıkan taşeronlaştırılmış geniş nüfusa da kendi "piyasa" şartlarını sunabilir. Pazarlık masasında kimin neyi kaldı ki? Bırakın dağ başını, bir metropolün göbeğine dâhi bırakılsa kendi göbeğini kesecek imkân ve kapasitelerden mahrum şekilde aç ve açıkta kalacak çoğunluklar var artık. Nihayetinde her şey *bedeli mukabil*.

Maişeti doğrudan ilgilendirir şekilde maddi üretimde artan insansızlaş(tır)ma, (insanlıktan çık(ar)ma?), aslında kendini can güvenliği meselesinde de göstermekte. Militarist devlet uygulamalarına bir çare (daha doğrusu mesafe alma zemini) olarak da gündeme gelen profesyonel ordu fikrinin yaygınlaşması bir yana, biliminsanları sağ olsun "savaş teknolojisi"nin etkinliğinin, verimliliğinin ve risksizliğinin de her geçen gün artmasıyla, aslında çoğunluk can güvenliğini sağlama açısından da tümüyle devre dışı (ve dolayısıyla son tahlilde güvensiz) kalmakta.⁷ Yine artan teknolojinin yüzü suyu hürmetine, beden-bedene "insani" çatışmadan insansız hava araçlarına kadar gelinmesiyle çatışmalar arasındaki fiziki mesafe iyice artmakla kalmadı, muhatap da ancak atari oyunundaki kadar "cansız bir hedef" haline geldi. Üstelik o kadar da çoklar ki. Bunun güvenliği sağlayanlarla güvenliği sağlananlar arasındaki asimetriyi yeni merkezler merkezli olarak enikonu derinleştirceği, ve de derinleştirmekte olduğu, açık. İcabında bir düğmeye basarak güvenliği sağlayanlar sayesinde ne teorik ne de pratik olarak bu işe (ve mümkünse hiçbir işe) bulaşmayan güvenliği sağlanan çoğunluk daha güvenli. Hem de kollarını kaldırmadan, ya da aman ha kollarını kaldırmadan. *Bedeli mukabili*.

Kısacası insan, "başlangıç"tan beri –asimetrik şekillerde de olsa– bir parçası olduğu/kılındığı can güvenliği ve maişeti sağlama süreçlerinden her geçen gün daha da uzaklaş(tır)ıyor. Nesne-

mi?" *Radikal İki*, 6 Haziran 2010.

7 Haberleşme özgürlüğü/hakkı olmakla birlikte özel hayatın ("ben'in) güvensiz ortamlara birer tüketim malzemesi olarak faş edilmesi sonucunu da doğuran ya da modern ulus devletçe baskılanmış/asimile edilmiş kimliklere nefes alma imkânı sunmakla birlikte parçaladığı "biz"leri kurumsallaşmış yeni "biz"lerle ikâme edemeyen postmodern akımların tüm "ben" ve "biz"ler için getirdiği bilişsel ve toplumsal güvensizlikleri de eklemeli.

leştirilmiş insan olan "köle"nin *bile* bir toplumsal ve siyasal özne olmasını da sağlayacak şekilde emeğiyle canını satın aldığı düşünülürse, çoğunluğun –seçmen olarak verdiği oyu dışında!– mukabele edecek hiçbir karşı-bedelinin/değerinin olmadığı aşamaya doğru gidilmekte. Profesyonel (ve hatta bedelli) askerlik talepleri de dâhil olmak üzere güvenliği sağlama işinden –hakkı ya da haksız gerekçelerle– tümüyle çekilmek isteyenlerle üretici olmaktan –isteyerek, zorla ya da fena da olmadı diyerek– tümüyle el çek(tiril)enler yekunda bir "safi tüketçilik" haline işaret etmekte. *Bedeli mukabili*.

* * *

Ekonomi-politikçiler, hele de insan haklarına duyarlı olanlar, üretici olmaktan tümüyle çıkmış, "vasıfsız" hatta "ayak uyduramayan" ve sorunları artık "istihdam"la da çözülemeyecek çoğunluklara insan onuruna yakışır yaşam koşullarının garanti edilmesinin yollarını –iyi ki de– arıyor.⁸ Hem de sıklıkla atfı yapılan Thomas Paine'in öncü görüşlerinden bu yana. Öyle ki, Finlandiya ve Hollanda'da asgari gelir garanti edilirse iş aramaktan vazgeçip geçmeyecekleri konusunda "deney"e konu oluyorlar,⁹ İsviçre'de "temel gelir" almak için tüm sosyal haklardan feragat etmeleri

8 Ayşe Buğra, "büyüme istihdam yaratmıyor. Ya da daha az yaratıyor. Mesela Türkiye'de bununla ilgili birtakım hesaplar var ve gerçekten çok düşük bir esneklik buluyorsunuz. Rakamlar önemli değil, ama büyümenin istihdama etkisi çok düşük" diyor. Öyle ki, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün "vatandaşlık geliri, temel gelir konularında çok önemli katkıları"yla bilinen Sosyoekonomik Güvenlik Bölümü Başkanı Guy Standing'in, "iş yaratırız, iş imkânları yaratırız, yoksulluk ortadan kalkar" fikrinin ne kadar temelsiz ve zayıf olduğunu çok iyi gören biri olarak "artık istihdam yaratarak yoksulluk sorununu çözmeye fikrinin geçerli olmadığını bir uzman olarak" anlattığını belirtiyor.

9 Finlandiya Sosyal Sigorta Kurumu Kela, 2017-2018 dönemi için başlattığı pilot uygulamayla, vatandaşlık gelirinin hem sosyal yardım sistemi üzerindeki etkilerini hem de verilen paranın iş aramama ve çalışmamayı teşvik edip etmediğini görmeyi planladığını açıkladı. Böylece sosyal devlet ve refah anlayışından ödün vermeden işsizlik oranlarını azaltma ve ekonomiyi canlandırma amacı güdüldüğü, dahası temel gelir sisteminin mevcut sosyal refah sistemine daha ucuz ve daha basit bir alternatif teşkil edeceğinin umut edildiği de eklenecek. Bkz. Burak Eroğlu, "Finlandiya temel vatandaşlık geliri uygulamasının başladığını duyurdu" 20 Ocak 2017, ekonomist.co/ekonomist/ekonomi/finlandiya-temel-vatandaslik-geliri-11042/ (son erişim tarihi 10 Ağustos 2017).

öneriliyor,¹⁰ Almanya'da partileşerek siyasal müzakere süreçlerinde kendine koltuk arıyor,¹¹ Türkiye'de "sadaka-bağımlısı" olmaktan kurtulacakları bildiriliyor¹² vs. vs. Hatta bu yolda ilk yasal düzenlemeyi 2001'de yapan Brezilya'da da eğitim ve sağlık koşullarında iyileşme olsa da tembelligin arttığı ve seçimlerde oy satma eğiliminin yaygınlaştığı gibi eleştiriler de göze çarpıyor.¹³ Ashında-zımmen- farklı taraflarca farklı saiklerle de olsa müzakere edilecek değil birer sorun kaynağı olarak yönetilecek kitleler olarak görülüyorlar.

Kısacası, toplumsal eşitlik ve refahın yeniden dağıtımını sağlayarak artan yoksulluğun getirdiği sorunlara insani çözümler arayacak her türlü beyin fırtınasının devam etmesi kuşkusuz çok kıymetli. Lakin modern ulus devletteki memurun ücretli vatandaşlığının hem de daha asimetrik koşul-

larda genele yayıldığını, bu "göbek bağı"nın kesilmesini "doğal olarak" iste(ye)meyeceklerin "L'État, c'est moi" diyenlere bağımlılığının artacağını kestirmek zor değil.¹⁴ *Bedeli mukabili*.

Bu nedenle, bir şekilde üretici olmaktan çık(arıl)mışların ya da çık(arıl)acakların hem de misliyle mukabele edebilecekleri koşulların oluş(turul)ması gerekiyor. Genelde burun kıvrıldığı ya da geçiştirildiği için en başta söylemek gerekirse, güvenlik meselesinin militer anlayışlara bırakılmayacak kadar yaşamsal ve de kurucu bir sorun(sal) olduğu kabul edilmeli. En azından istisnasız herkesi ilgilendirmesi ve herkesin bir şekilde tüketicisi olması anlamında "insani" olan bu soruna mümkün mertebe daha az gayri-insani çözüm üretecek mekanizma ve politikalar düşünmeli, önermeli, geliştirmeli. Ki bunun bir yolu da, zımmen en çok bu "gerekçe"ye sınımlandığı için, doğrudan üreticiliğe dayalı maddi üretimi artırmaktan geçiyor. Öyle ki, mümkün mertebe çoğunluğun hem de karşılığını doğrudan kendileri alacak şekilde *reel üretici* olmasının yolları aranmalı. Hele de dünya nüfusu yedi milyara dayanmışken, bu kadar boğaz daha fazla maddi üretim gerektirirken, toprak ziyadesiyle varken ve fakat giderek azalan sayıda kişi, giderek daha da azalan sayıda sermayedar namına giderek artan hormonlu gıdalar üretmekteyken ve dahası bir de araçlar kazanmaktayken. "Tembellik hakkı"nın yazıldığı koşullar tersine döndüğüne göre,¹⁵ zaman giderek artan "ücretli vatandaşlık" eğilimi karşısında "çalışma özgürlüğü" zamanı. *Mukabele bi'l-misl!*

10 Çoğu konuda olduğu gibi bu konuda da dünyadaki ilk referandumu 2016'da yapan İsviçre'de öneri katılımcıların yaklaşık yüzde 80'i tarafından reddedildi. Ret cephesinde "çalışmayla para kazanma arasındaki bağın kaldırılması"na tepki gösterenler kadar bu "Marksist ütopya"nın nihayetinde bir "ada" olmayan İsviçre'ye göçmen akumina neden olacağından endişe edenler de ön plana çıkmakta. Bkz. "Switzerland's voters reject basic income plan", BBC News, 5 Haziran 2016 <<http://www.bbc.com/news/world-europe-36454060>> (son erişim tarihi 10 Ağustos 2017); ve "Swiss voters reject proposal to give basic income to every adult and child", *The Guardian*, 5 Haziran 2010, <www.theguardian.com/world/2010/jun/05/swiss-vote-give-basic-income-every-adult-child-marxist-dream> (son erişim tarihi 10 Ağustos 2017).

11 Eylül 2016'da kurulan ve tek hedefinin Almanya'da koşulsuz temel gelirin kabul edilmesi olduğunu açıklayan *Bündnis Grundeinkommen* partisi (*Temel Gelir Birliği*), 6 Temmuz 2017'de gerekli koşulları tamamlayarak 24 Eylül 2017'deki seçimlere katılacağını açıkladı. Bkz. "Germany: Basic Income Party Set to Participate in National Elections" <<http://basicincome.org/news/2017/07/germany-basic-income-party-set-participate-national-elections/>> (son erişim tarihi 10 Ağustos 2017).

12 Nitekim Ayşe Buğra, "herkese verildiği zaman damgalamıyorsunuz da insanları. Sen yoksulsun ve yoksul yardımı almıyorsunuz demiyorsunuz, herkes alıyor bunu. Herkes alıyor ve herkes vergisini veriyor. Bu sadece insanlara sefil olmaları için, başkalarına muhtaç olmaları için, özgür bireyler olarak kendi hayatlarıyla ilgili kararları kendi özgür iradeyle alarak yaşayabilmeleri için düşünülmüş bir şey. Bu ideal durum" diyor. Bkz. Ayşe Buğra, "Küreselleşen Dünyada Yoksullukla Bir Mücadele Yöntemi: Vatandaşlık Geliri" röportajı, *Açık Radyo*, 11 Ağustos 2004.

13 Örneğin bkz. "Brazil's Bolsa Familia Program Celebrates Progress in Lifting Families out of Poverty", *The World Bank* <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:20702063~pagePK:64257043~piPK:437376~theSitePK:4607,00.html>> (son erişim tarihi 10 Ağustos 2017).

14 İbni Haldun'un doğrudan bu kavramlarla olmasa da açıkça belirttiği üzere, çoğunluk gittikçe "cevval göçerler" karşısında "munis yerleşikler"im durumuna düşmekte. Kaybedeceği çok şey olsa da karşı koyacak ne yeteneği ne motivasyonu ne de imkân olan yerleşiklerin. Karş. İbni Haldun, *Muhaddime*, Cilt 1, Hazırlayan Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, 7. Baskı, Haziran 2011, s. 329 vd.

15 Malum Paul Lafargue, "Tembellik Hakkı" adıyla pek çok Türkçe çevirisi de bulunan kitabında, "kırsaldan köye geleceği fabrikalarda çok düşük maaş ve neredeyse sosyal güvencesiz çalışmaları gibi vergiler de düşünülürken kazandıklarından fazlasını harcayan ve dahası kendilerini tümüyle değersizleştiren düzenin varlığının devamını da sağlayan işçilerin" çalışma değil "tembellik hakkı" nı savunuyor. Bkz. Paul Lafargue, *The Right to be Lazy*, 1883 <www.marxists.org/archive/lafargue/1883/lazy/index.htm> (son erişim tarihi 10 Ağustos 2017).